

**Ilmiy amaliy
jurnal
№ 5 (7)
2026**

**YANGI
O'ZBEKISTON
IQTISODIYOTI**

“YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI” *jurnali* 5-son 2026 yil

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**MIRZO ULUG‘BEK NOMIDAGI
O‘ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI**

YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI

5

ISBN 978-9943-5256-3-4

Toshkent – 2026

MUNDARIJA

Minojiddinov A.A. Meva-sabzavot tarmog‘i korxonalarini boshqarishda tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarni takomillashtirish yo‘llari	8
Mirzayev A.T., Dilnozaxon M. O‘zbekistonda turizm marketingi samaradorligini baholash va uni takomillashtirishning integratsiyalashgan mexanizmi.....	12
Shavkatov A.Sh. O‘zbekistonda kichik biznes rivojlanishining institutsional va makroiqtisodiy asoslari.....	16
Махаммаджанов М.М. Инновационная трансформация банковского сектора Узбекистана: общесистемные тенденции и финансовые результаты.....	20
Sativaldiyeva G.X. IFRS 16 “Ijara” xalqaro standartiga muvofiq ijara hisobidagi o‘zgarishlar.....	24
Ismailov X.M. Aloqa korxonalari moliyaviy barqarorligini ta‘minlash metodologiyasini takomillashtirish masalalari.....	28
Yusubov I.I. Mintaqada iqtisodiyotni barqarorlashtirishda raqamli xizmatlarning rivojlanishi.....	32
Saidaxmedov N.X. Paxta-to‘qimachilik klasterlari faoiyatini shakllanishi va rivojlanishining zamonaviy nazariyalari.....	35
Istamqulov D.Q., Danyarova F.B. Milliy iqtisodiyotga xorijiy investitsiyalarni jalb qilishni takomillashtirish yo‘llari.....	40
Aipova I.I. Resurs samaradorligini baholashning nazariy usullari va ko‘rsatkichlari.....	43
Mirzaraximova A.A. Tijorat banklari tomonidan aloqa sohasini moliyalashtirish samaradorligini oshirish yo‘llari.....	49
Xalmirzaev A.A. Yer va suv resurslaridan samarali foydalanishda hududiy ixtisoslashuvning ahamiyati va iqtisodiy samaradorligi.....	53
Sidikov Z.A. Sirdaryo viloyatida sanoatlashtirish jarayonining hududiy ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishga ta‘siri.....	59
Usmanova N.Y. Raqamli iqtisodiyotda menejment qarorlarini qabul qilishda innovatsion texnologiyalarning roli.....	63
Ergashev R.X., Rajabaliyeva I.A. Transport-logistika infratuzilmasini raqamli texnologiyalar asosida rivojlantirish va uning samaradorligini oshirish.....	67
Raximova D.S. Barqaror restoran amaliyotlari: oziq-ovqat chiqindilarini kamaytirish va qayta ishlashning innovatsion yondashuvlari.....	70
Narzullayeva X.A. Investitsiya muhiti jozibadorligini oshirishning xalqaro tajribalari.....	76
Muxitdinov Sh.Z. Kichik agrobiznes subyektlarida mahsulotlar eksportini rivojlantirishga ta‘sir etuvchi omillar.....	84
No‘monov O.O‘. Agrotadbirkorlik subyektlarining eksport salohiyatiga ta‘sir etuvchi makroiqtisodiy va mikroiqtisodiy omillarni kompleks baholash.....	88
Yeshimbetov U.X. O‘zbekistonda qishloq xo‘jaligini barqaror rivojlantirishda tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish.....	92
Raximova K.N. Tadbirkorlik sharoitida yashil biznesni tashkil etish va rivojlantirishining o‘ziga xos xususiyatlari	97
Хошимов П.З., Тўрахожайев Х.Х. Ислоний банкларнинг ишлаш тамойиллари ва ислон молия тизимининг Ўзбекистон иқтисодиётига таъбиқи.....	100
Sattarov R.A. An integrated methodological framework for evaluating and forecasting interregional economic cooperation: an input-output approach (evidence from Uzbekistan).....	107
Farmanov J.Z. Mintaqada asalarichilik ekotizimining tamoyillari va ekologik-geografik xususiyatlarini takomillashtirish	111
Qurbonov A.B. Janubiy iqtisodiy rayonda qishloq xo‘jaligi orxonlarining tarkibiy o‘zgarishi va agrar kooperatsiyani rivojlantirish yo‘nalishlari.....	114
Тоштемиров Т.Т. Ўзбекистонда кичик тадбиркорлик субъектлари фаолиятини кенгайтиришда солиқ механизмларидан фойдаланиш масалалари.....	119
Arziyev M.A. O‘zbekiston iqtisodiyotini transformatsiyalash sharoitida oilaviy tadbirkorlikni rivojlantirishning ustuvor yo‘nalishlari.....	122
Maxkamova S.Sh. Ekologik innovatsiyalar orqali yerni oqilona boshqarishning tashkiliy va iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish.....	127
Olimova N.X. Yashil moliyalashtirishning rivojlanish tendensiyalari hamda hozirgi amaliyoti: milliy kontekst	137
Zaylobitdinova H.X. Davlat oliy ta‘lim muassasalarining tijorat faoliyatini samarali boshqarish strategiyalari.....	141
Komilov A.I. Evolution of the catering industry in the context of digital technologies.....	145

“YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI” *jurnali* 5-son 2026 yil

Sotvoldiyev N.N. Mamlakatimizda yashil iqtisodiyotni rivojlantirishda mehnat bozoriga ta'sir etuvchi omillar.....	149
O'rinov A.A. Sanoat tarmoqlarining investitsion imkoniyatlarini barqarorlik indikatorlari asosida boshqarish mexanizmlari.....	154
Ahmadaliyeva R.A. O'zbekistonda xufyona iqtisodiyotga qarshi kurashish samaradorligi.....	158
Uzganbayeva D.T., Alimova Sh.F. The role of investment strategies in transforming small business entities into large corporate structures.....	162
Goziyev M.Sh., Abdufattoyeva M. Sun'iy intellekt asosida iqtisodiy qarorlar qabul qilish samaradorligini oshirish.....	167
Qobilov H., Uzganbayeva D.T. O'zbekiston iqtisodiyotida xususiy tadbirkorlikning ro'li: so'nggi yillardagi islohotlar sharoitida iqtisodiy o'sish va bandlikka qo'shayotgan hissi.....	170
Sotiboldiyeva R., Uzganbayeva D.T. O'zbekistonda xotin-qizlar tadbirkorligini rivojlantirishda moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmlarining ahamiyati.....	174
Маматкулов З.Ш. Хизмат кўрсатиш фаолиятининг шакллантириш ва бошқаришда хориж тажрибаларидан самарали фойдаланишнинг инновацион йўналишлари.....	179
Shamsiddinov P., Uzganbayeva D.T. Iqtisodiyotning raqamlashtirishning afzaliklari va uning oqibatlari.....	185
Qosimov A.S. Jizzax viloyati mahallalarining qayta nomlanishi va demografik jarayonlar va iqtisodiy samaradorlik ko'rsatkichlari.....	189
Qodirov A., Tulaganov E.J., Berdimurodov U.S. Inson kapitalini kapitalizatsiya qilish va samaradorligini oshirish.....	192
Saidkarimova M.I., Sobirov O.A. Sanoat korxonalarining raqobatbardoshligini oshirish yo'llari.....	199
Saidova M.J. Sanoat transformatsiyasi sharoitida kichik biznes va tadbirkorlikning o'rni (Andijon viloyati misolida)	203
Юсупов А.С., Пардаев Х.Ф. Динамическое управление международным портфелем акций: механизмы ребалансировки и преимущества глобальной диверсификации в условиях волатильности валютных рынков.....	206
Burxonov J.X., Soliyev I.I. Mehnat bozorini tartibga solishda innovatsion yondashuvlarning xorij tajribasi tahlili.....	213
Xaitbaev J.O. Mintaqa iqtisodiyotini barqarorligini ta'minlashda suv resurslaridan foydalanishning ko'p omilli ekonometrik modellari.....	217
Saidov U.S. Kichik tadbirkorlik subyektlarida ekologik innovatsiyalarni rag'batlantirishning moliyaviy yo'nalishlari.....	221
Nurmaxanmadov N.B. Iqtisodiyotning ekologiyaga ta'sir moyilligining oshib borishi muammosi.....	224
Xudayberdiyev K. Davlat xaridlarida elektron platformalar faoliyatini optimallashtirishda sun'iy intellektga asoslangan moderatsiya mexanizmlarining roli.....	230
Xolxo'jayev E.G'. Davlat xaridini tashkil etishda elektron savdolardan foydalanish samaradorligi hamda imkoniyatlari tahlili.	234
Rustamova F.A. Qishloq joylarda tadbirkorlik subyektlarining iqtisodiy samaradorligini baholash va uni oshirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlari.....	238
Ikromov A. Iqtisodiy jarayonlarni ekonometrik modellashtirishda integro-differensial tenglamalarning o'rni va ularni tadqiq etish.....	241
Sarimsakov B.R., Usmonov J.Q. Xorijiy mamlakatlarda inson kapitalidan qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishida samarali foydalanish tajribalari.....	245
Maraimov I.R. O'zbekistonda kambag'allikni kamaytirish va aholi turmush farovonligini oshirish.....	251
Yusupov Sh.B. Xorazm viloyatida sanoat korxonalarining iqtisodiy samaradorligini baholash va oshirish yo'llari: 2020–2025 yillar tahlili va 2030 yilga prognoz.....	256
Chintemirova D.Sh. Hududlar kesimida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatining rivojlanish tendensiyalari.....	260
Xusanova Z.R. Ayollar tadbirkorligini rivojlantirishning samaradorlik ko'rsatkichlari va unga ta'sir ko'rsatuvchi omillar.....	265
Tajiboyev S.O., Gulimboyev S.I. Moliyaviy siyosatning investitsiya muhitiga ta'siri.....	270
Tajiboyev S.O. G'aznachilikda to'lovlarni amalga oshirish.....	275
Xaydarov M., Baxtiyorov I. Innovatsion iqtisodiyot g'oyalari va ularni oliy ta'lim tizimi orqali qo'llashning nazariy asoslari.....	279
Ким Т.В., «Зарубежный опыт развития циркулярной экономики и её роль в формировании ресурсосберегающей модели экономического развития».....	286

“YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI” *jurnali* 5-son 2026 yil

Saydullayeva R.U. Analysis of financial efficiency and profitability in the green economy: the role of IAS and IFRS standards.....	292
Galatov A.A., Karimova G.A. O‘zbekistonda Islomiy moliyaviy xizmatlar ko‘rsatuvchi nobank tashkilotlar faoliyati va strategik boshqaruv tizimining tahlili.....	296
Tursunov F.U. Oliy ta‘lim sifati monitoringini takomillashtirish mexanizmlarini rivojlantirishning zamonaviy yondashuvlari... ..	300
Yakhshiboev R.E. Retrieval-augmented generative AI for smart learning content.....	303
Ergashev S.A. Sanoat korxonalarini barqaror rivojlantirish mexanizmlarini takomillashtirish: ilmiy-nazariy va amaliy asoslar.....	307
Абдуллаева Р.Ғ., Тажибаева Н.Ф. Ўзбекистон иқтисодиётида инвестицияларнинг устувор йўналишлари ва ривожланиш истiqболлари.....	311
Sayfullayev J. Why organizations struggle to implement green management practices: key barriers and practical solutions.....	316
Sirojiddinov K.I. Korxonaning raqobatbardoshligini baholash usullari.....	319
Ibraximov X.S. Mintaqalarda tadbirkorlik muhitini shakllantirishda kichik biznesni davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlashning o‘rni va mexanizmlari.....	324
Tajibayev K.Q. Farg‘ona vodiysida kichik biznes sub’ektlari raqobatbardoshligini oshirishning metodologik asoslari.....	328
Abdulxakimov Z.T. Barqaror rivojlanish evolyusiyasi va tarkibiy qismlari masalalari.....	332
Pazilidinov M.M. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirishda xorijiy mamlakatlarning raqamlashtirish tajribasi.....	337
Жураева М.З., Ахмедов Р.М. Экосистема применения системного подхода в менеджменте транспортной инфраструктуры.....	341
Ахмедов Р.М. Основные требования к разработке системного подхода в менеджменте дорожного хозяйства Республики Узбекистан.....	348
Mamasiddiqova F.X. Qishloq xo‘jaligida mahallalar ixtisosligi: nazariy asoslar, regional tahlil va rivojlantirish istiqbollari.....	353
To‘rayev A.A. Mehnat bozorini texnologik transformatsiyalash sharoitida ishchi kuchi raqobatbardoshligini oshirish mexanizmlari.	358
Солиев И.И. Концептуальные основы институциональной автономии вузов в условиях модернизации системы образования Узбекистана.....	362
Xasanov S.Q. Sanoat korxonalarini rivojlantirishda modernizatsiya va klaster yondashuvining o‘rni.....	365
Murodov A. Aholining real pul daromadlarini va xarid qobiliyatini oshirishning nazariy asoslari.....	369
Карабаев Р.З. Искусственный интеллект в цифровой экономике Узбекистана.....	374
Rasulova Sh.A. Bozor iqtisodiyotida monopoliyaning mohiyati, shakllari va uning O‘zbekiston iqtisodiyotiga ta‘siri.....	378
Salimov A.F., Rasulova Sh.A. Bozor muvozanati va unga ta‘sir ko‘rsatuvchi omillar.....	381
Sattarova G.X. O‘zbekiston logistika bozorida yuk tashish xavflarini sug‘urta orqali kamaytirishning iqtisodiy samaradorligi.....	385
Муродхўжаева Ф.М. Махаллий саноатни шакллантиришда кластер ёндашуви ва 2030 йилгача трансформациянинг прогноз параметрлари (Наманган вилояти мисолида).....	389
Yoqubjonov R.R. Kichik biznes mahsulotlari raqobatbardoshligini oshirishda innovatsion yondashuvlar.....	396
Nasritdinov B.X. Risklarni integral baholash kichik biznesda moslashuvchan boshqaruv tizimi asbobi sifatida	400
Abdurazzoqov H.A. O‘zbekistonda yashil iqtisodiyotga o‘tish jarayonining hozirgi holati va tendentsiyalari.....	406
Turgunov M.M., Soliyev I.I. Milliy innovatsion tizim samaradorligini oshirishning strategik yo‘nalishlari.....	411
Kuzimuratova D.M. O‘zbekiston Respublikasida tijorat banklarining investitsiya faoliyatini rivojlantirish va takomillashtirish.....	414
Soyibjonov I.S. Kichik biznes va tadbirkorlik subyektlarini yashil iqtisodiyot tamoyillari asosida rivojlantirish.....	419
Axmadjanov I.I. Shaharlar va shahar aglomeratsiyalari mintaqalar va mamlakatlar ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishining drayveri.....	423
Odinayev G‘.J. Nogironligi bo‘lgan aholi qatlamini strategik sohalarda band qilish loyihalari.....	427
Abduvahobov V.B. Jinoiy daromadlarni legallashtirishga qarshi kurashishning global standartlari va O‘zbekiston tajribasi: kompleks tahlil.....	430
Қўзиева Н.Н. Билвосита солиқларнинг шаклланиши ва ривожланиб бориши.....	435

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Mo'minova Qunduz. NOGIRONLIGI BOR SHAXSLARGA NISBATAN STIGMALARNING XUSUSIYATLARI/Oriental Renaissance: innovative, educational, natural and social sciences. 2021.
2. Гоффман И. Стигма: Заметки об управлении испорченной идентичностью (переведённые главы из Goffman E. Stigma: Notes on the Management of the Spoiled Identity. - N.J., Englewood Cliffs: Prentice Hall, 1963).
3. Малофеев Н. Н. Западная Европа: эволюция отношения общества и государства к лицам с отклонениями в развитии / Н. Н. Малофеев. – М., 2003. – 256 с.
4. Международный форум «Духовно-нравственные основы общества в системе социальной поддержки детства и семьи». Сборник материалов. – Ташкент, 2012. – С. 116.
5. /uzb_UNDP_UZB_Analytical%20report_ICM.

UDK: 336.717

**JINOIY DAROMADLARNI LEGALLASHTIRISHGA QARSHI
KURASHISHNING GLOBAL STANDARTLARI VA O‘ZBEKISTON
TAJRIBASI: KOMPLEKS TAHLIL**

**ГЛОБАЛЬНЫЕ СТАНДАРТЫ БОРЬБЫ С ОТМЫВАНИЕМ ДЕНЕГ И ОПЫТ
УЗБЕКИСТАНА: ВСЕСТОРОННИЙ АНАЛИЗ.**

**GLOBAL STANDARDS OF COMBATING MONEY LAUNDERING AND THE
EXPERIENCE OF UZBEKISTAN: A COMPREHENSIVE ANALYSIS**

Abduvahobov Vosilxon Bahodir o‘g‘li

CHEKI “Hamkorbank” ATB Moliyaviy monitoring boshqarmasi boshlig‘i

Annotatsiya

Mazkur maqolada jinoiy faoliyatdan olingan daromadlarni legallashtirishga (AML) qarshi kurashishning xalqaro standartlari, xususan FATF tavsiyalari va Wolfsberg guruhi prinsiplari tahlil qilinadi. Maqolada riskka asoslangan yondashuv (RBA), mijozlarni lozim darajada tekshirish (CDD) va texnologik innovatsiyalarning o‘rni statistik ma’lumotlar asosida yoritilgan.

Kalit so‘zlar: jinoiy daromadlar, legallashtirish, Risk-Based Approach, Wolfsberg Guruhi Prinsiplari, Birlashgan Millatlar Tashkiloti, monitoring, sun’iy Intellekt (AI)

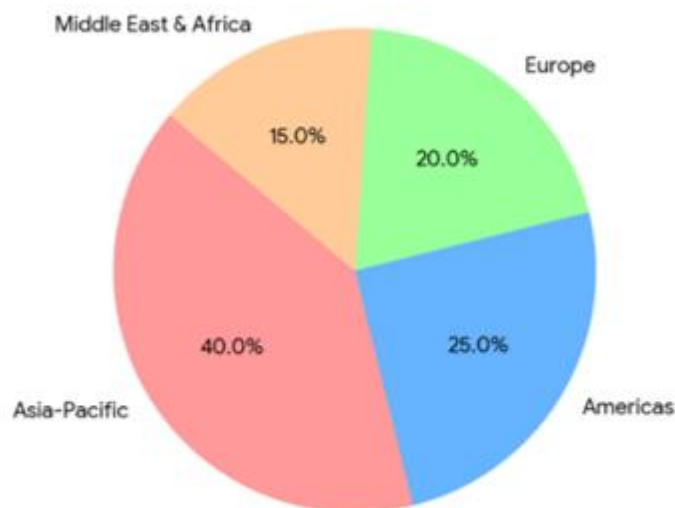
В данной статье анализируются международные стандарты борьбы с отмыванием денег (AML), в частности, Рекомендации FATF и Принципы Вольфсбергской группы. В статье освещается роль риск-ориентированного подхода (RBA), должной осмотрительности по отношению к клиентам (CDD) и технологических инноваций, основанных на статистических данных.

Ключевые слова: доходы от преступной деятельности, легализация, риск-ориентированный подход, принципы группы компаний Wolfsberg, Организация Объединенных Наций, мониторинг, искусственный интеллект (ИИ)

This article analyzes international anti-money laundering (AML) standards, specifically the FATF Recommendations and the Wolfsberg Group Principles. It highlights the role of the risk-based approach (RBA), customer due diligence (CDD), and data-driven technological innovation.

Keywords: proceeds of crime, legalization, Risk-Based Approach, Wolfsberg Group Principles, United Nations, monitoring, artificial intelligence (AI)

Bugungi globallashtirish davrida moliyaviy jinoyatlar, xususan jinoiy faoliyatdan olingan daromadlarni legallashtirish jahon iqtisodiyoti barqarorligiga jiddiy xavf tug'dirmoqda. Birlashgan Millatlar Tashkilotining Giyohvand moddalar va jinoyatchilik bo'yicha boshqarmasi (UNODC) ma'lumotlariga ko'ra, har yili dunyo miqyosida yalpi ichki mahsulotning 2% dan 5% gacha qismi, ya'ni taxminan 800 milliarddan 2 trillion AQSH dollarigacha bo'lgan mablag'lar legallashtiriladi (UNODC, 2023). Eng achinarlisi, shubhali operatsiyalar to'g'risidagi xabarlarining (SAR/STR) bor yo'g'i 1 foizigina yakuniy tergov bosqichiga yetib boradi. Quyidagi diagramma moliyaviy jinoyatlarning global miqyosda taqsimlanishi va asosiy muammoli hududlar aks ettirilgan:

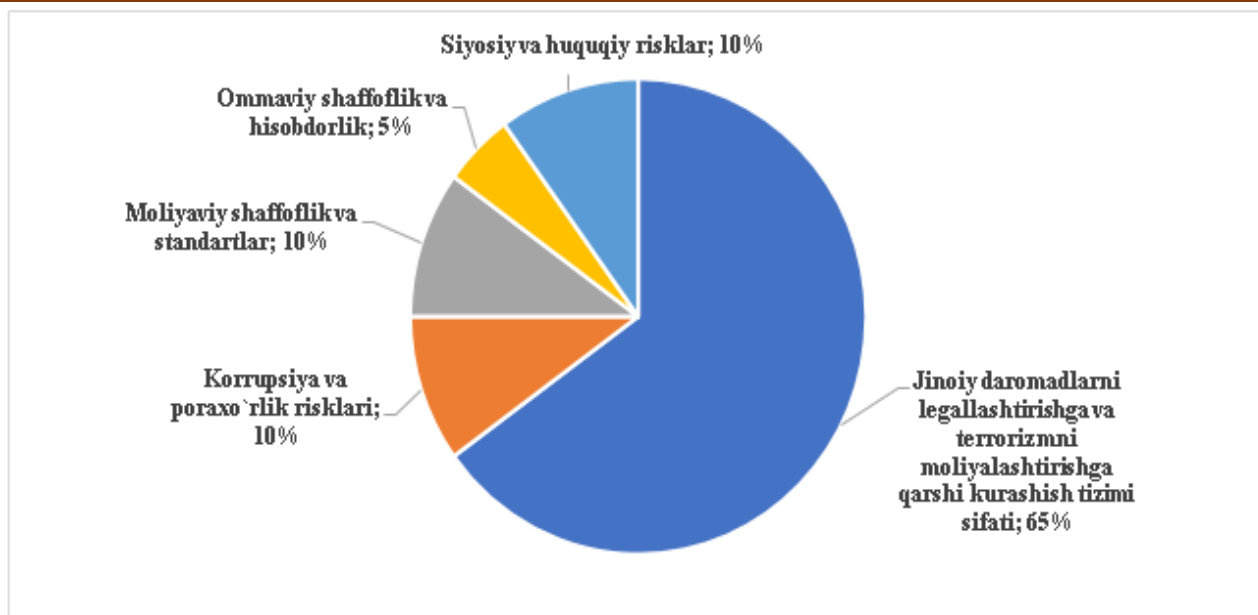
1-rasm. Mintaqalar bo'yicha global noqonuniy moliyaviy oqimlar taqsimoti (2025-2026 yillar) [1]

Ushbu tahdidlarga qarshi kurashishda xalqaro standartlashtiruvchi tashkilotlar, xususan FATF (Financial Action Task Force) va Wolfsberg guruhi tomonidan ishlab chiqilgan mexanizmlar asosiy poydevor bo'lib xizmat qilmoqda. Ilmiy ishning maqsadi – xalqaro tajriba asosida AML tizimining eng samarali usullarini tahlil qilish va ularni amaliyotga tatbiq etish istiqbollarini o'rganishdir. Quyida sizning havolangizni bir qancha prinsiplarni ko'rsatib o'tamiz:

1.FATF Standartlari: 40 ta Tavsiya va Riskka Asoslangan Yondashuv. FATF tomonidan ishlab chiqilgan "40 ta tavsiya" jinoiy daromadlarni legallashtirishga qarshi kurashishning global konstitutsiyasi hisoblanadi. Ushbu tavsiyalarning markazida "Riskka asoslangan yondashuv" (Risk-Based Approach — RBA) yotadi. RBA subyektlardan o'z resurslarini eng yuqori xavf mavjud bo'lgan sohalarga yo'naltirishni talab qiladi (FATF, 2022).

Statistikaga ko'ra, RBA tizimini to'g'ri joriy etgan davlatlar va moliya institutlari shubhali operatsiyalarni aniqlash samaradorligini 30-40% ga oshirgan, shu bilan birga operatsion xarajatlarni 15% ga qisqartirishga erishgan. 10-tavsiyaga muvofiq, Mijozlarni lozim darajada tekshirish (CDD) jarayoni faqatgina hujjat yig'ish emas, balki mijozning moliyaviy profilini, mablag'larining kelib chiqish manbasini hamda mablag'larni sarflash yo'nalishini tushunishni anglatadi. 2025 yilda o'tkazilgan tadqiqot natijalariga ko'ra, dunyo mamlakatlarining jinoiy daromadlarni legallashtirishga qarshi kurashish bo'yicha indeks reytingi shakllantirilgan bo'lib, 2012 yildan 2025 yilgacha bo'lgan aktual ma'lumotlardan tashkil topgan (Basel Institute on Governance: Basel AML Index, 2025).

Reyting hisob kitobida uchun quyidagi 5 bazaviy kategoriyadan foydalanilgan va tegishli vazn belgilangan:

2-rasm. Basel Institute on Governance: Basel AML Index reytingi uchun qabul qilingan asosiy kategoriyalar uchun vazn taqsimoti [2].

Ushbu indeks reytingiga asosan Finlyandiya, Islandiya va San-marino kuchli uchlikda bo‘lsa, Kongo Demokratik Respublikasi, Gaiti hamda Myanma eng yomon ko‘rsatgichdagi davlatlar sifatida qayd etilgan. O‘zbekiston esa ushbu reytingda 177 mamlakat orasida 93 o‘rinni egallagan.

2. Wolfsberg Guruhi Prinsiplari va Bank Komplaensi. Agar FATF davlatlar uchun standartlar belgilasa, Wolfsberg guruhi xalqaro xususiy banklar uchun amaliy ko‘rsatmalarni shakllantiradi. Wolfsberg prinsiplarining eng muhim jihati bu – Korrespondentlik bank munosabatlari va Siyosiy ta’sir doirasidagi shaxslar (PEP) bilan ishlash bo‘yicha qat’iy nazorat tizimidir (Wolfsberg Group, 2020).

1-jadval

Wolfsberg guruhi prinsiplari [3]

Ko‘rsatkich	An’anaviy yondashuv	Wolfsberg/FATF standarti
Mijozni tekshirish	Faqat identifikatsiya	Kuchaytirilgan lozim darajada tekshiruv (EDD)
Monitoring	Davriy tekshiruv	Real vaqt rejimidagi monitoring
Ma’lumotlar	Statistik ma’lumotlar	Dinamik risk profili

3. Texnologik Innovatsiyalar: RegTech va Sun’iy Intellekt. Zamonaviy AML tizimida samaradorlikka erishishning asosiy yo‘li – RegTech (Regulatory Technology) yechimlarini qo‘llashdir. Xalqaro tajriba shuni ko‘rsatadiki, tranzaksiyalarni monitoring qilishda – Sun’iy Intellekt (AI) va Mashinali o‘qitish (ML) algoritmlarini qo‘llash "yolg‘on ijobiy" (false positive) natijalarni 60% gacha kamaytirish imkonini beradi (Europol, 2024).

Masalan, Yevropa Ittifoqining 6-AML direktivasi (6AMLD) doirasida kripto-aktivlar bilan bog‘liq tranzaksiyalar ustidan nazorat kuchaytirildi. Xalqaro miqyosda blokcheyn tahlili vositalaridan foydalanish noqonuniy mablag‘larning zanjirli harakatini aniqlashda 85% dan yuqori aniqlikni ko‘rsatmoqda.

4. Xalqaro hamkorlik va ma’lumot almashish

Jinoiy guruhlar transmilliy xarakterga ega bo‘lgani sababli, AML samaradorligi bevosita xalqaro hamkorlikka bog‘liq. Egmont guruhi doirasida moliya-razvedka bo‘linmalari (FIU) o‘rtasida tezkor ma’lumot almashinuvi yo‘lga qo‘yilgan. 2025-yilgi hisobotlarga ko‘ra, mamlakatlararo

hamkorlik natijasida muzlatilgan aktivlar miqdori o‘tgan yilga nisbatan 22% ga oshgan (Egmont Group, 2025).

5. Haqiqiy benefitsiarlarni (UBO) aniqlash mexanizmlari

FATFning 24 va 25-tavsiyalari yuridik shaxslar va tuzilmalarning shaffofligini ta’minlashga qaratilgan. "Ultimate Beneficial Ownership" (UBO) tushunchasi AML tizimining markaziy qismidir. Wolfsberg guruhining 2023-yildagi yangilangan yo‘riqnomalariga ko‘ra, banklar faqatgina rasmiy hujjatlar bilan cheklanib qolmasdan, "zanjirli egalik" (chain of ownership) sxemalarini fosh etishlari shart (Wolfsberg Group, 2023).

O‘zbekiston tajribasida, 2021-yildan boshlab davlat xaridlari va tadbirkorlik subyektlari reyestrda haqiqiy egalarni deklaratsiya qilish tizimi joriy etildi. Bu "qobiq kompaniyalar" (shell companies) orqali mablag‘larni olib chiqib ketish xavfini sezilarli darajada kamaytiradi.

Shuningdek, O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki Boshqaruvining 2024 yil 19 iyuldagi 25/3-sonli qaroriga asosan, “Banklar, nobank kredit tashkilotlari va to‘lov tashkilotlari uchun mijozning benefitsiar mulkdorini aniqlash bo‘yicha tavsiyaviy qo‘llanma” tasdiqlangan bo‘lib, unga ko‘ra, benefitsiar mulkdor tushunchasiga ta’rif berilar ekan, mulkchilik tarkibida 25%dan yuqori ulushga egalik qiluvchi yoki ovoz berish huquqiga ega bo‘lgan aksiyalar orqali boshqaruv qarorlariga sezilarli ta’sir ko‘rsata oladigan shaxslarni o‘z ichiga olishi belgilangan (Markaziy Bank Boshqaruv qarori, 2024)

6. Savdo orqali pul yuvish (TBML) va Kripto-aktivlar nazorati

Trade-Based Money Laundering (TBML) – xalqaro savdoda tovarlar narxini manipulyatsiya qilish orqali mablag‘larni yuvish usulidir. Statistik ma’lumotlarga ko‘ra, noqonuniy kapital oqimining 30 foizi aynan savdo operatsiyalari niqobi ostida amalga oshiriladi (Global Financial Integrity, 2024).

Kripto-aktivlar sohasida FATFning "Travel Rule" qoidasi (15-tavsiya) inqilobiy o‘zgarish yasadi. O‘zbekiston Respublikasi Istiqbolli loyihalar milliy agentligi (NAPP) tomonidan litsenziyalangan kripton-birjalar uchun ushbu qoidani qo‘llash majburiy etib belgilandi. Bu virtual aktivlar provayderlari (VASP) orqali anonim operatsiyalarni amalga oshirishga chek qo‘yadi.

7. O‘zbekistonning AML/CFT tizimidagi strategik islohotlari

O‘zbekistonning milliy AML tizimi 2021 yil Yevrosiyo guruhi (EAG) tomonidan o‘tkazilgan o‘zaro baholash natijalariga ko‘ra sezilarli yutuqlarga erishdi. "Jinoiy faoliyatdan olingan daromadlarni legallashtirishga, terrorizmni moliyalashtirishga va ommaviy qirg‘in qurollarini tarqatishni moliyalashtirishga qarshi kurashish to‘g‘risida"gi Qonun (O‘zRes Qonuni, 2004) va Markaziy bankning ichki nazorat qoidalari xalqaro standartlarga 90% dan ortiq muvofiqlashtirildi.

2-jadval

O‘zbekistondagi AML/CFT tizimi [4]

Ko‘rsatkich	2020-yil holati	2025-yil (Prognoz/Amaliy)
STR (Shubhali operatsiyalar)	Qog‘ozbozlik darajasi yuqori	Avtomatlashgan raqamli monitoring
KYC (Mijozni bilish)	Faqat pasport ma’lumotlari	Biometrik va UBO tahlili
Xalqaro hamkorlik	Cheklangan	Egmont Group va Interpol integratsiyasi

8. Wolfsberg Standartlari: Siyosiy ta’sir doirasidagi shaxslar (PEP)

Wolfsberg guruhi banklar uchun PEPlar bilan ishlashda kengaytirilgan lozim darajada tekshirish (EDD) o‘tkazishni tavsiya etadi. Bu jarayonda mablag‘larning kelib chiqish manbasi (Source of Wealth — SoW) va mablag‘lar manbasi (Source of Funds — SoF) aniq dalillar bilan tasdiqlanishi shart (FATF, 2022). O‘zbekiston bank tizimida PEPlarni aniqlash bo‘yicha turli dasturiy majmualardan foydalanish yo‘lga qo‘yilgan bo‘lib, bu yuqori lavozimli shaxslarning daromadlari ustidan nazoratni kuchaytirishga xizmat qiladi. Qayd etish lozimki, bank tizimida qonunchiligida PEP lar bilan ishlashda aksariyat hollarda xorijiy PEPlarga e’tibor qaratiladi.

9. Qo‘shimcha tahlil usullari (Advanced AML Methodology). Grafiklar tahlili (Graph Analytics / Link Analysis): Pul mablag‘larining zanjirli harakatini (layering) aniqlash uchun hisobvaraqlar "uzellar" (vertices), tranzaksiyalar esa "qirralar" (edges) sifatida modellashtirishadi. Bu usul qasddan yashirilgan benefitsiar egalarini (UBO) va fiktiv kompaniyalar tarmog‘ini ochib beradi.

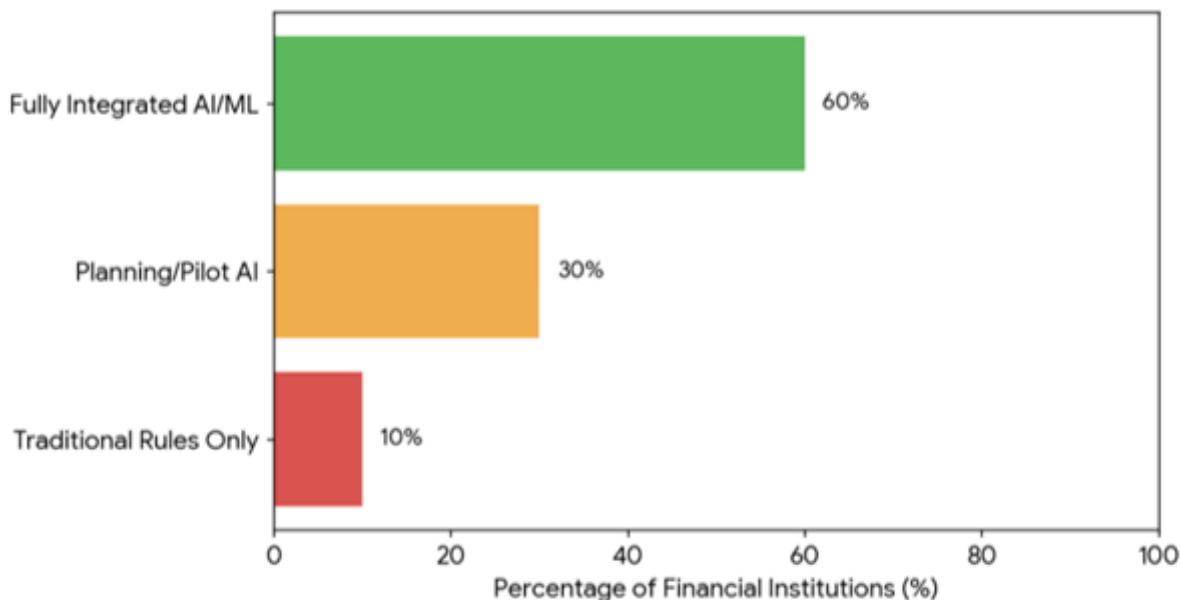
▪ Mashinaviy o‘qitish/tahlil (Machine Learning — Anomaly Detection): banklardagi "yolg‘on ijobiy" (False Positives) signallarni kamaytirish usuli. Ilmiy tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, Decision Tree va suniy intellekt modellarini integratsiya qilish soxta signallarni 40% gacha kamaytiradi.

Sun‘iy intellekt va texnologiyalarning AML tizimlariga joriy etilish dinamikasini (PwC global so‘rovnomasi asosida) quyidagicha ko‘rinishda:

Qo‘shimcha tahliliy xulosalar

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, zamonaviy AML tizimining samaradorligi quyidagi omillarga bevosita bog‘liq:

- real vaqt rejimidagi monitoring;
- UBO va PEP bazalarining integratsiyasi;
- xalqaro ma‘lumot almashinuvi;
- AI asosidagi tranzaksion tahlil;
- kripto-aktivlar va TBML risklarini nazorat qilish.

3-rasm. AML da sun‘iy ong va “mashina o‘rganish”ni qabul qilish tendensiyasi (2025-2025 yillar)

Xalqaro tajriba tahlili shuni ko‘rsatadiki, AML/CFT tizimini samarali tashkil etish uchun quyidagi uchta ustuvor yo‘nalish muhim:

-birinchidan: qonunchilikni FATFning yangilangan tavsiyalariga to‘liq moslashtirish;

-ikkinchidan: bank sektorida Wolfsberg prinsiplari asosida "komplaens madaniyati"ni shakllantirish;

-uchinchidan: inson omilini kamaytirish uchun raqamli texnologiyalar va sun‘iy intellektni keng joriy etish. Faqatgina davlat, moliya institutlari va xalqaro tashkilotlarning integratsiyalashgan harakati jinoiy daromadlarni legallashtirish zanjirini uzishga qodir.

Shuningdek, jinoiy faoliyatdan olingan daromadlarni legallashtirish va terrorizmni moliyalashtirish bilan bog‘liq risklarni aniqlash, baholash va ularni boshqarish sohaga oid tizimni milliy va sektor darajasida rivojlantirish va takomillashtirishning asosiy elementlari bo‘lib hisoblanadi.

Qolaversa, “Jinoiy faoliyatdan olingan daromadlarni legallashtirishga, terrorizmni moliyalashtirishga va ommaviy qirg‘in qurolini tarqatishni moliyalashtirishga qarshi kurashish to‘g‘risida”gi (Adliya vazirligidan 660-II son bilan 26.08.2004 yil ro‘yxatga olingan) qonunga

muvofiq ichki nazorat qoidalariga rioya etilishi ustidan monitoring va nazoratni amalga oshiruvchi organlar (jumladan, Markaziy bank) hamda tijorat banklari soha yuzasidan ehtimol tutilgan risklarni o‘rganishni, tahlil qilishni va aniqlashni o‘z faoliyatida amalga oshirishi, o‘rganish natijalarini hujjatlar bilan qayd etishi hamda aniqlangan risklarni kamaytirishga doir tegishli choralar ko‘rishi lozimligi belgilangan.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Egmont Group (2025) Annual Report on International FIU Cooperation. Toronto: Egmont Secretariat.
2. Europol (2024) Financial Crimes and Technology Trends in the EU. Hague: Europol Media.
3. FATF (2022) International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism & Proliferation. Paris: FATF/OECD.
4. UNODC (2023) Money Laundering and Globalization Statistics. Vienna: United Nations Office on Drugs and Crime.
5. Wolfsberg Group (2020) Wolfsberg Anti-Money Laundering Principles for Private Banking. Zurich: Wolfsberg Secretariat.
6. FATF (2022) Guidance on the Risk-Based Approach for the Banking Sector. Paris: FATF Publications.
7. Global Financial Integrity (2024) Trade-Based Money Laundering: A Global Threat. Washington D.C.
8. Индекс противодействия отмыванию денежных средств / Basel Anti-Money Laundering Index (Basel AML Index) Basel Institute on Governance: 2025
9. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy Banki (2025) Tijorat banklarida jinoiy daromadlarni legallashtirishga qarshi kurashish hisoboti. Toshkent.

УДК: 336.22

БИЛВОСИТА СОЛИҚЛАРНИНГ ШАКЛЛАНИШИ ВА РИВОЖЛАНИБ БОРИШИ

ФОРМИРОВАНИЕ И РАЗВИТИЕ КОСВЕННЫХ НАЛОГОВ

FORMATION AND DEVELOPMENT OF INDIRECT TAXES

Қўзиева Нилуфар Норхидировна

Тошкент архитектура қурилиш университети
“Иқтисодиёт ва кўчмас мулк” кафедраси катта ўқитувчиси

Аннотация

Мазкур мақолада билвосита солиқларнинг шаклланиши ва иқтисодчи олимларнинг қарашлари келтирилган. Шунингдек, Ўзбекистон Республикасида билвосита солиқларнинг иқтисодиётдаги тутган ўрни хусусида фикрлар билдирилган ҳамда маълумотлар келтирилган.

Калит сўзлар: иқтисодиёт, солиқ, давлат, билвосита солиқлар, бевосита солиқлар

В статье рассматривается формирование косвенных налогов и взгляды экономистов. Также были высказаны мнения и предоставлена информация о роли косвенных налогов в экономике Республики Узбекистан.

Ключевые слова: экономика, налог, государство, косвенные налоги, прямые налоги

This article presents the formation of indirect taxes and the views of economists. It also presents opinions and data on the role of indirect taxes in the economy of the Republic of Uzbekistan.

Key words: economy, tax, state, indirect taxes, direct taxes